

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-22>**Глущенко А.В.**асистент кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-2098>**Рудоманов Д.С.**студент,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури**Hlushchenko Anna, Rudomanov Dmytro**

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

РОЗВИТОК ЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Історія розвитку «природного туризму» налічує безліч століть. Вже стародавні єгиптяни вирушали у великі подорожі, бажаючи розширити свої знання про навколишній світ. Великі постаті, такі як Геродот, Арістотель і Пліній Старший, мандрували різними країнами, досліджуючи не лише культурно-історичні пам'ятки, але й природні умови. З долею часу, багато років було віддано подорожам в найвіддаленіші куточки планети з метою наукових досліджень ландшафтів, флори та фауни, а також місцевих культур. Дослідники, такі як Олександр Гумбольдт, Чарльз Дарвін та інші, стали піонерами у цьому напрямку. У сучасному туризмі однією з перспективних галузей є навколишнє середовище. Екотуризм, визначаючись як подорожі та відвідування природних територій, відрізняється слабким впливом на природне середовище, отже його називають «м'яким туризмом». Крім того, розвиток екотуризму передбачає строге виконання екологічного законодавства. При організації екотуризму місцеве населення не лише працює обслуговуючим персоналом, а й залишається в заповідній природній зоні, продовжуючи традиційний спосіб життя та зберігаючи екосистеми. Це приносить додатковий дохід місцевим жителям, сприяє соціально-економічному розвитку території і дозволяє розвивати традиційні форми землеробства. Екотуризм також сприяє розвитку суміжних галузей, таких як виробництво сувенірів та інфраструктура регіону. Важливою складовою є збільшення інвестиційної активності за рахунок рекламного розвитку регіону. З цього випливає нове джерело фінансування природних заповідників та національних парків, що сприяє їхньому збереженню та розширенню. Такий підхід дозволяє реалізувати концепцію сталого розвитку та підтримує гармонійне взаємодія з природним середовищем. Ця стаття розглядає поточний стан та розвиток екологічного туризму в Україні та світі, аналізуючи ключові етапи його історії та вплив на навколишнє середовище.

Ключові слова: екотуризм, природний туризм, розвиток туризму, зелений туризм, екотуризм в Україні, інвестиції.

DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN UKRAINE

The history of nature tourism goes back many centuries. The ancient Egyptians went on long journeys to expand their knowledge of the world around them. Great figures such as Herodotus, Aristotle and Pliny the Elder travelled to different countries, exploring not only cultural and historical monuments but also natural conditions. Over time, many years have been spent travelling to the most remote corners of the planet to conduct scientific research on landscapes, flora and fauna, and local cultures. Explorers such as Alexander Humboldt, Charles Darwin and others became pioneers in this area. In modern tourism, one of the most promising areas is the environment. Ecotourism, defined as travel and visits to natural areas, has a low impact on the natural environment, hence it is called "soft tourism". In addition, the development of ecotourism requires strict compliance with environmental legislation. When organising ecotourism, the local population not only works as service personnel, but also stays in the protected area, continuing their traditional way of life and preserving ecosystems. This generates additional income for local residents, contributes to the socio-economic development of the area and allows them to develop traditional forms of farming. Ecotourism also contributes to the development of related industries, such as souvenir production and regional infrastructure. An important component is an increase in investment activity due to the region's promotional development. This results in a new source of funding for nature reserves and national parks, which contributes to their preservation and expansion. This approach allows for the implementation of the concept of sustainable development and supports harmonious interaction with the natural environment. This article examines the current state and development of eco-tourism in Ukraine and the world, analysing the key stages of its history and environmental impact.

Keywords: ecotourism, nature tourism, tourism development, green tourism, ecotourism in Ukraine, investments.

JEL classification: C53, D12, E23

Постановка проблеми. Природний потенціал України відкриває широкі можливості для просування екотуризму на особливо охоронюваних природних територіях, оскільки він проявляє велику різноманітність, унікальність та привабливість територій, які залишаються відсутніми впливом урбанізації та інтенсивного сільськогосподарського виробництва. У той же час пріоритетні напрямки в'їзного туризму в Україні, такі як екологічний, мисливський, етнічний, освіт-

ній та інші, наразі знаходяться на етапі формування і вирізняються невеликим відсотком у загальній структурі організованого припливу – менше 10 відсотків, у порівнянні з країнами Європи, де цей показник становить близько 30 відсотків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських вчених, питання розвитку екотуризму, досліджували такі вчені як Грабовська Ю., Дмитров Ю.Ю., Гуцол С.М., Павленко Ю., Гура В.

та інші. Серед іноземних науковців інтерес до вивчення азійських ринків проявили такі вчені як Коен А., Шплекер М. та інші [1]. Проте, не дивлячись на низку проведених ними досліджень, в умовах динамічності сьогоденнішніх реалій, розвиток екотуризму потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження полягає в використанні інформації щодо стану та розвитку екотуризму в Україні, а також у врахуванні міжнародного досвіду з проблеми, що розглядається. Головною метою є визначення та формулювання завдань для розвитку екотуризму в Україні та вивчення його впливу на навколишнє середовище.

Методологія дослідження. Теоретичну та методологічну базу дослідження становлять дані проведенні іноземними науковцями на основі показників туристичних потоків у світі та аналізу економічного стану держав. Дослідження проведено із використанням спеціальних та загальнонаукових методів дослідження: синтез, аналіз, система узагальнення та абстрактно-логічного методу для формулювання висновків, щодо проведеного дослідження.

Виклад основних результатів дослідження.

Традиція розглядати природу як духовну, живу істоту, прагнення збагатити її та розглядати людину як її невідмінну частину існують вже з давніх часів. Це визначення особливо актуальне в контексті японської культури. Греки та римляни вшановували багато природних об'єктів, оголошуючи їх святими місцями та джерелами духовного збагачення. Це свідчить про те, що природа впливає на фізичний та психічний стан людини та має цілющий ефект. Отже, найкращі образи природи стали важливими для того, щоб показати та передати їх іншим людям. Після Другої світової війни туристична індустрія розповсюдилася по всьому світу, завдяки технічній революції в транспорті та зв'язку, яка зробила віддалені природні зони доступними для масового туризму. У 70-х роках туристичний інтерес змінився від екскурсій до активних видів туризму, таких як піші та кінні прогулянки, гірські лижі та рафтинг [1]. Цей розвиток туризму призвів до концентрації виробництва та зростання впливу великого капіталу в туристичній сфері. Розбудова туристичних центрів та готельних мереж стали загальним явищем. Великі інвестиції в туризм призвели до зростання концентрації капіталу та прагнення до максимального прибутку. У цьому контексті природний ландшафт і місцеві громади вже розглядалися лише як засіб досягнення фінансових цілей. Цей однобічний розвиток туризму, відомий як «жорсткий туризм», призвів до негативного впливу на природні комплекси та соціокультурне середовище, що стало загрозою для дикої природи та місцевої економіки [2]. Ця ситуація, виникла в останні десятиліття у багатьох країнах, вимагає серйозного вирішення. Міжнародний союз охорони природи визначає екотуризм як «подорож з екологічною відповідальністю в непорушених природних зонах з метою вивчення та насолоди природою та культурними пам'ятками, що сприяє збереженню природи, має пом'якшений вплив на навколишнє середовище та підтримує активну соціальну участь та економічну участь місцевого населення та їх вигоди від цієї діяльності» [3]. Міжнародне товариство екотуризму надає подібне визначення: «Екотуризм – це відповідальна подорож

природними територіями, яка сприяє збереженню природи та покращує добробут місцевого населення». Світовий фонд охорони природи пропонує найбільш повне та вдале визначення, зачіпаючи, що «екотуризм – це туризм, який включає відвідування місць з відносно незайманою природою, з метою отримання уявлення про природні, культурні та етнографічні особливості району. Це не порушує цілісності екосистеми і створює економічні умови, в яких захист природних ресурсів стає корисним для місцевого населення». Екотуризм сприяє спілкуванню з природою, уникненню негативного впливу на природу та культуру, а також заохочує туроператорів та туристів активно сприяти збереженню природи та соціально-економічному розвитку [4].

Отже, екотуризм є суттєвим компонентом сталого розвитку природних територій. В Україні, відповідно до законодавчих актів туристичної галузі, концепція екотуризму вже має розширене тлумачення, оскільки визначення обмежується конкретизацією рекреаційної діяльності, не враховуючи при цьому аспекти регулювання туризму. У «Національній програмі розвитку туризму в Україні» вказується, що екологічний туризм включає відвідування недоторканих природних територій, які майже не піддалися або мінімально піддалися впливу людської діяльності, таких як заповідники та національні парки [5]. Розвиток екологічного туризму в Україні ґрунтується на мережі особливо охоронюваних природних територій, і ключовими напрямками є: проведення екологічних екскурсій для школярів та студентів згідно з учбовою програмою, фотосафарі для спостереження за рідкісними тваринами та птахами в дикій природі, організація туристичних поїздок у віддалені куточки природи з проживанням в наметах та готуванням їжі на вогні, екскурсії болотами, вивчення їхньої флори та фауни, плавання на гребних та вітрильних човнах у водних екосистемах озер та рік [6]. Подібне розуміння екотуризму пов'язане з проникненням термінології туристичного споживання в сферу нормативно-правових формулювань. Визнається, що це може створити негативні наслідки, оскільки однобічне споживче тлумачення понять, використовуваних у цих документах, може призвести до конфліктних ситуацій та завдати шкоди організації туризму [3].

У новій редакції Закону України «Про туризм», що набула чинності 14 липня 2020 року, не міститься термін «екологічний туризм». Зараз юридичне регулювання екологічного туризму базується як на загальних нормах туристичного законодавства, так і на спеціальних законодавчих актах. Проте, на нашу думку, такий підхід суттєво обмежує область екологічного туризму, який сам по собі є значно більшим і різноманітним (включаючи різні форми, такі як природний туризм, біотуризм, агроекотуризм і інші) [5]. Таким чином, ми вважаємо, що в Законі «Про туризм» варто повернутися і закріпити законодавчо існування раніше визначеної концепції екологічного туризму. Це практикується в законодавстві багатьох країн. Під екологічним туризмом розуміється форма туризму, яка включає відвідування відносно непорушених природних областей для вивчення дикої природи та взаємодії з культурною спадщиною, яка охороняє навколишнє середовище. Екологічний туризм сприяє збереженню природи, мінімізуючи негативний вплив і створюючи умови для

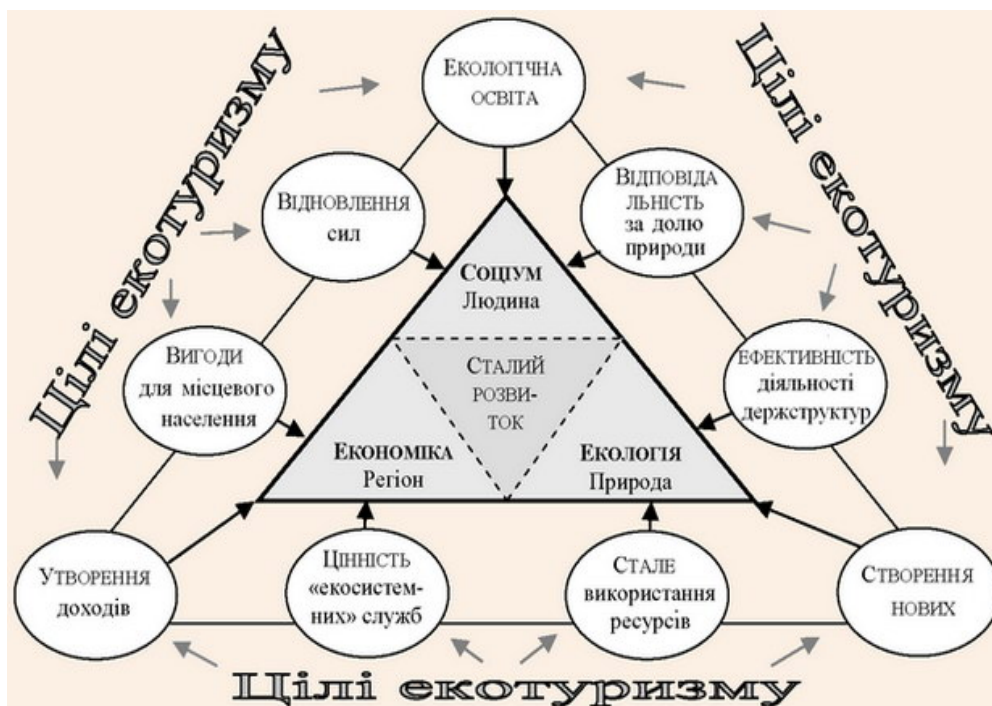

Рис. 1. Концепція еко-туризму

Джерело: побудовано авторами

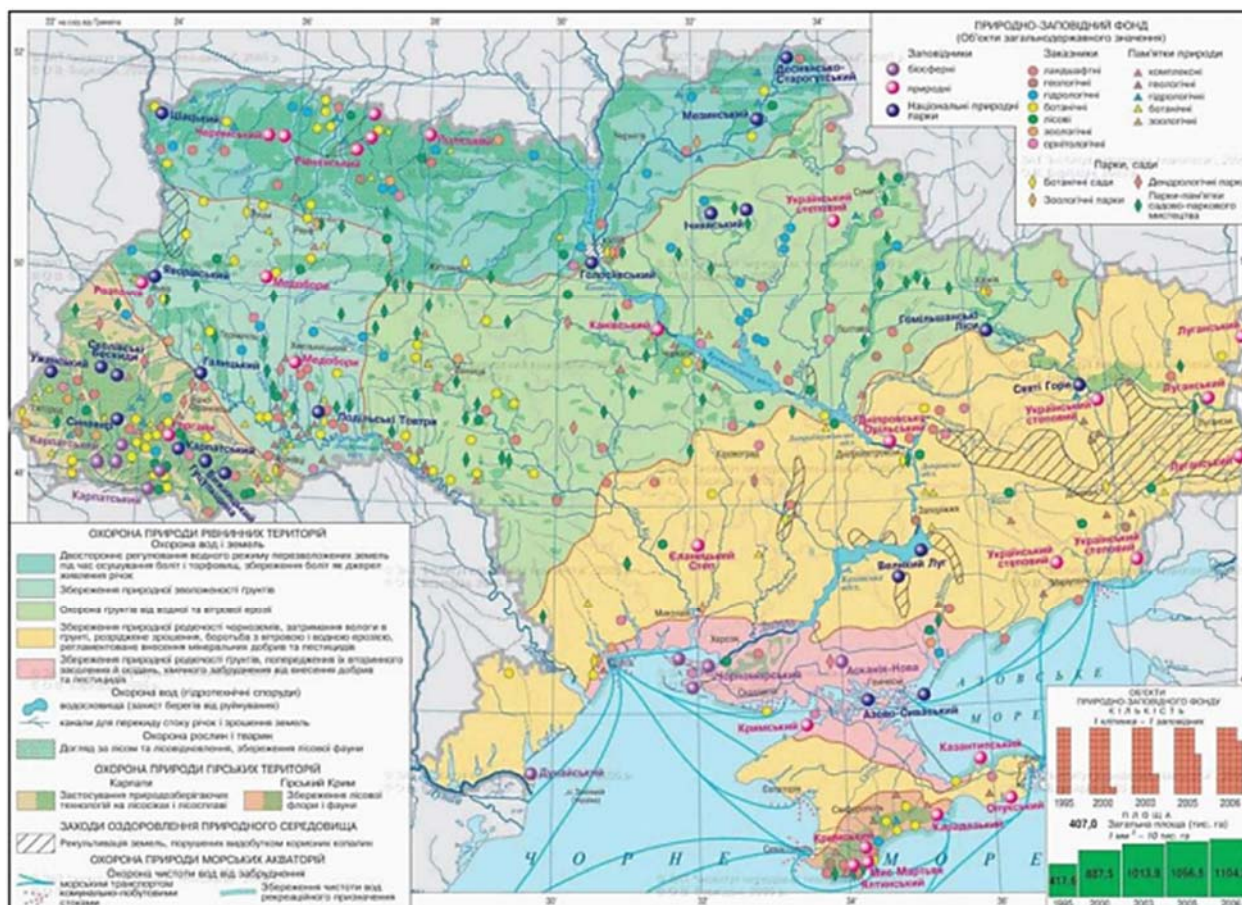

Рис. 2. Мапа заповідників України

Джерело: [4]

активної участі місцевого населення в соціально-економічному розвитку. Основні об'єкти розвитку екологічного туризму – це особливо охоронювані природні території. Особливо охоронювані природні території (ООПТ) – це ділянки землі, що мають унікальні природні комплекси з особливою цінністю, що включає екологічні, наукові, історичні, культурні, естетичні або інші аспекти, і піддаються спеціальному режиму охорони та використання [6].

У межах країни активно функціонують 4 біосферні резервати та 19 природних заповідників. Крім того, для відвідувачів доступні більше 40 національних і 45 ландшафтних парків, 3000 природних пам'яток, 616 ботанічних садів, дендропарків та подібних об'єктів. За даними на 2015 рік, загалом існує понад 8000 охоронюваних територій, їхня сумарна площа складає 6% від загальної площі України. Це ключові природоохоронні зони, які мають не лише національне, а й міжнародне значення. Тут часто зустрічаються не лише українські туристи, а й гості з інших країн. Заповідники, такі як «Асканія-Нова», Дунайський, Карпатський і Чорноморський, є місцями, які варто відвідати, щоб насолодитися природною красою, дізнатися більше про різноманіття природи і просто насолоджуватися часом подалеку від міського гаміру та забруднення. Ці заповідники підтримуються ЮНЕСКО та входять до всесвітньої мережі біосферних резерватів. Їх розвиток, захист і підтримка реалізуються в рамках програми «Людина і біосфера», яка діє з 1974 року [2].

Висновки. У сучасному світі туризм став популярною формою відпочинку, привертаючи увагу не лише можливістю активного відпочинку і фізичного зміцнення в природних ландшафтах, але і можливістю

отримати нові знання та ознайомитися з унікальними природними та культурно-історичними цінностями різних куточків світу. Розвиток туризму вносить суттєвий внесок у сприяння мирному співіснуванню та взаєморозумінню між націями. Міжнародний Союз охорони природи (МСОП) розглядає екологічний туризм, або екотуризм, як «подорож з відповідальністю перед навколишнім середовищем в непорушених природних зонах з метою вивчення і насолоди природою і культурними пам'ятками, сприяючи охороні природи, маючи 'м'який' вплив на навколишнє середовище, забезпечуючи активну соціально-економічну участь місцевого населення і приносячи їм переваги від цієї діяльності». Сфера екотуризму може позитивно впливати на ринок праці, зростання зайнятості, підвищення рівня добробуту, розвиток регіональної економіки та збільшення надходжень до державної скарбниці. Особливо важливий внесок екотуризму може мати в сільських районах, де спостерігається велика потреба в подоланні негативних економічних явищ, пов'язаних із сезонним безробіттям, низькою рентабельністю господарських підприємств та нестабільною інфраструктурою. Розвиток туризму сприяє стимулюванню таких галузей економіки, як транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і вважається одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки. У зв'язку з розвитком екотуризму в рамках національної економіки, слід відзначити основні причини, такі як збереження сприятливого навколишнього середовища та культурної спадщини, висока потреба людей у спілкуванні з природою через урбанізацію, стимулювання самозайнятості населення та розвиток природничого туризму в екологічно чистих районах.

References:

1. Buckley R. (2019) Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism Research*, no. 79.
2. Fennell D. A. (2014) *Tourism and animal ethics*. Routledge.
3. Gössling S., Scott D. & Hall C. M. (2020) *Tourism and water*. Channel View Publications.
4. Higham J. & Lu J. (2019) *Tourism and China's development: Policies, regional economic growth, and ecotourism*. Channel View Publications.
5. Koens K., Postm, A. & Papp B. (2018) Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, no. 10(12).
6. Weaver D. B. (2018) *Sustainable tourism futures: Perspectives on systems, restructuring and innovations*. Routledge.